

CEMAAT

BUGÜNKÜ SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

VAKIFLARI

İSTANBUL BAROSU
İNSAN HAKLARI MERKEZİ
AZINLIK HAKLARI ÇALIŞMA GRUBU

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
Sunuş.....	9

KONUŞMALAR

Av. Fethiye Çetin.....	10
Av. Setrak Davuthan.....	13
Prof. Dr. Baskın Oran.....	22
Prof. Dr. Necla Giritlioğlu.....	28
Prof. Dr. Turgut Tarhanlı.....	34

TARTIŞMALAR.....	47
------------------	----

EKLER

02.07.1956 Tarihli TBMM Tefsir Kararı.....	77
Yargıtay Kararları.....	83
27.09.1957 Tarihli Tapu Komisyonu Kararı.....	98
Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı.....	107
Lozan Antlaşması (Kesim III Azinlikların Korunması).....	111
Gizli Yazılar ve Belgeler.....	114
2762 Sayılı Vakıflar Kanunu.....	123

PROF. DR. BASKIN ORAN

Efendim galiba bu açık oturumda tek hukukçu olmayan benim. Onun için ben de kendi bildiğimi anlatayım bari; bu işin tarihçesini, bu işin bugününü, bu işin Türkiye'nin uluslararası ilişkilere etkisini.

Tarihinden anlaşıldığı ve benden önceki sayın konuşmacının da belirttiği gibi 1935 tarihi bu devrim kanunlarının çıkarıldığı bir döneme rast gelir ve şu anda da çok çeşitli değişiklikler yapılmış olmakla birlikte hâlâ yürürlükte olan bu 2762 sayılı Vakıflar Kanunu da bir devrim kanunudur. Burada Atatürk'ün amacı şeriatçılığın ekonomik belkemiğini, yani temel belkemiğini yıkmak ve böylece devrimin önünü açmak olarak düşünülebilir.

Zaten 6 ay sonra yürürlüğe giren bu kanun gereği bütün vakıflardan bir mal beyannamesi istenecektir, ellerinde bulunan bütün malları saymaları, bir listede toplamaları gerekecektir. İşte 1936 beyannamesi denilen olay da budur. Örneğin 1'den 200'e kadar kaç tane malı varsa bütün vakıflar bu 36 beyannamesi denilen mal beyannamesinde bunları saymışlar ve devlete vermişlerdir. Fakat 36 yılından sonra Atatürk'ün sağlığı hızla kötüleşmiş ve bu 36 beyannamesi de devletin tozlu raflarına kalkmıştır 1970'lere kadar, yani 1964'ten sonra Kıbrıs sorununun Türk - Yunan ilişkilerini zehirlemeye başladığı tarihe kadar.

1960'lardan sonra bu 36 beyannamesi hiç çıkarılma amacıyla ilgisi olmayan bir biçimde kullanılmaya başlanacaktır. Ne şekilde kullanılmaya başlanacaktır? Bu gayrimüslim vakıflarına birer yazı yollanacaktır, denilecektir ki "Siz bize vakıf senetlerinizi getirin." Onlar da diyeceklerdir ki "Efendim bizim vakıf senedimiz falan olmaz. Her birimiz ayrı bir padişah fermanıyla kurulduk." Vakıflar Genel Müdürlüğü diyecektir ki... Niye Vakıflar Genel Müdürlüğü? Çünkü bu 1935 kanununda dediğim gibi şeriatçılığın belkemiğini kırmak amacıyla bütün vakıflar zaptedilmiştir, yani mazbut vakıf haline getirilmiştir ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır. Artık onların muhatabı Vakıflar Genel Müdürlüğüdür; aynen Diyanet İşleri Başkanlığı gibi. Bu dini devletin pençesi altına yatırma teşebbüslerinden, önemli teşebbüslerinden birisidir.

Bunlar "Ama efendim bizim vakıf senedimiz falan filan olmaz" deyince Vakıflar Genel Müdürlüğü diyecektir ki "vakıf senedi olmayan vakıf mı

olur? Sizin vakıf senediniz 1936 yılında verdiğiniz beyannamedir, 36 beyannamesidir." Onun üzerine gayrimüslim vakıfları diyecektir ki "Ama efendim bu bir mal tadadıdır, mal sayılmasından ibarettir, bir mal listesinden ibarettir." Vakıflar Genel Müdürlüğü diyecektir ki "Ben onu bunu bilmem. 36'ya kadar aldıklarını aldın; helal olsun. Ama 36 yılından sonra eğer iktisap ettiğin bir mal varsa ve 36 beyannamesinde de bu vakıf mal iktisap edebilir diye açıkça hüküm yoksa 36 yılından sonra eline geçen malları ben geri alırım." Bunu sözde de bırakmayacaktır.

Benim çocukluğumda - benim yaşımda olanlar hatırlayacaksınız - ikramiye apartmanları vardı. Mesela İş Bankası, Emlak Kredi Bankası ikramiye verirdi bu millet parasını götürsün de bankalara yatırsın diye. O zaman banka şubeleri de çoğalmaya başlamıştı; zaten ilk defa o zaman başlar; 60'larda sermaye birikimi oluyor Türkiye'de. Kaç tane hesabınız varsa o kadar ikramiye hakkınız olurdu.

O ikramiyelerden çıkanlar da dahil, ölen ihtiyar kadınların cennete gitmek için bağışladıkları da dahil, para verilerek alınanlar da dahil; bunlar bila bedel olarak, parası ödenmeden eski sahiplerine geri verilmiştir eğer yaşıyorsa. Eğer eski sahibi hayatta değilse onların mirasçılarına. Eğer mirasçı kalmamışsa o zaman Hazineye. Nitekim bu davaların çoğunluğu hiçbir mirasçısı kalmayan gayrimenkuller için açılmıştır.

Bu işin şimdide kadar olan kısmıdır. Hatta bu arada birtakım tatsız şeyler de olmuştur hukuken. Bu ülke vatandaşını doğrusu bu ülke vatan-daşı olmaktan çok fazla iftihar ettirmeyecek birtakım yargı kararları da çıkmıştır.

Mesela 24 Haziran 1975 tarihinde Yargıtay, Balıklı Rum Hastanesi Vakfıyla ilgili olarak şöyle bir karar vermiştir; Şu şu şu koşullar dışında "yabancıların Türkiye'de mal edinmeleri yasaklanmış olup bu hükümler kamu düzeniyle ilgili olduğu için davalı kurumun bu konudaki yasadışı eylemine davacı idarenin karşı çıkmasında ve kanunsuz tasarrufun iptali için dava açmasında kanuna aykırı bir yön yoktur. Bu itibarla yukarıda açıklanan nedenlerle ve mahkeme kararında gösterilen diğer gerekçelere göre yerinde olmayan temyiz itirazlarının reddiyle hükmün onanmasına oybirliğiyle karar verildi."

Herhalde orada birkaç tane gayrimüslim adı ve soyadı görüldüğu için

bu vakıf yabancı vakfı sayılmıştır; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının vakfı olduğunun farkına varmamıştır yüce Yargıtay. Ondan sonra da tas-hihi karar istenince hatasını düzeltmiştir ama şöyle düzeltmiştir; "11 Ara-lık 1975 tarihinde davalı mülhak vakfın (mülhak vakfı dediği cemaat vak-fi) Türk vatandaşları tarafından kurulmuş olmasına karşın onama kara-rında yabancıların Türkiye'de taşınmaz mal edinmelerini yasaklayan ya-salardan söz edilmesi bir yanılğı sonucudur. Bu nedenle bu tümcenin dü-zeltme yoluyla onama ilamından çıkarılmasına, (bundan sonra sıkı du-run) bunun dışında düzeltme isteğinin reddine oybirliğiyle karar veril-miştir."

Bu yabancı sayma olayı 1975 yılından bugüne kadar değişmemiş ola-cak ki son olarak yapılması düşünülen değişiklik için hazırlanan yasa tas-lağında 9. maddenin 5. fıkrasında bir düzeltme çabası görülüyor. Ben si-ze şunu bir okuyayım herkes okumamış olabilir diye. 9. maddenin 5. fık-rası "cemaat vakıflarının 1936 tarihinden 1 Ocak 2002 tarihine kadar her ne surette olursa olsun iktisap etmiş olduğu gayrimenkuller 1936 tarihli beyannamelerine eklenir."

Demek ki bu yeni yasa değişikliği şimdiye kadarki haksız durumu or-tadan kaldırıyor. Ama nasıl kaldırıyor?

"Vakıfların satınalma, bağış, ölüme bağlı tasarruflar ve benzeri yolla ellerinde bulundurdukları gayrimenkulleri 36 listelerine eklemelerine Dı-şışleri ve İçişleri Bakanlığının uygun görüşü alınarak Vakıflar Genel Mü-dürlüğüne karar verilir."

Şimdi İçişleri Bakanlığı demek bir sakınca durumu var demek. Ta-mam, olabilir; bu hepimiz için mümkündür. Fakat Dışışleri ne oluyor?

Şimdi ben size bütün rahatlığımla söyleyebilirim, uluslararası ilişki-lerle ilgilenen biri olduğum için torpil geçiyor değilim Dışışleri Bakanlığı-na. Dışışleri Bakanlığı bu memleketin en medeni bakanlığıdır. Çok iyi iş-ler, dosyalarına son derece hâkimdirler, çok rasyonel düşünürler. Onun için ben Dışışleri Bakanlığından bu konuda çıkacak karar konusunda hiç-bir tereddüte sahip değilim memurları değişse dahi. Çünkü Dışışleri Ba-kanlığı memurları büyük çoğunluğu Mülkiye çıkışlı olup bizim elimizde bir torıadan geçer; ondan sonra bir de Dışışleri Bakanlığında tornadan ge-çer. Onun için böyle seri imalat gibidir ve kim gelirse gelsin üç aşağı beş

yukarı Dışişlerinin görüşü bellidir ve rasyoneldir.

Fakat Dışişleri Bakanlığının ne işi var vatandaşın mal iktisap etmesinde? Demek ki yabancı sayılıyor yine gayrimüslimler.

Devam ediyorum, "bu vakıfların taşınmaz iktisap etmeleri ve taşınmazları üzerinde her türlü tasarrufta bulunmalarına Dışişleri ve İçişleri Bakanlığının uygun görüşü alınarak Vakıflar Genel Müdürlüğüne karar verilir." Yani bu 36 beyannamesine ekleme otomatik de değildir.

Ben okumaktan vazgeçsem iyi olacak; çünkü son cümle şöyle: "Yukarıdaki hükümlerin uygulanmasında devletlerarası mütekabiliyet şartı aranır."

Bu şu demek: Diyelim ki eğer Yunanistan Batı Trakya'da bir tatsızlık yaparsa bizim soydaşlarımıza; o zaman biz de onların soydaşlarına aynı şeyi yapabiliriz. Güzel de, onların soydaşları dediğiniz adamlar maalesef bizim vatandaşlarımız oluyor aynı zamanda.

Şimdi, bu mütekabiliyet, yani karşılıklılık meselesi uluslararası politikanın temel kurumlarından. Şu demek oluyor: Eğer falanca devlet orada benim vatandaşına bir tatsızlık yaparsa, ben de onu ondan caydırmak için onun vatandaşına burada tatsızlık yaparım. Yani zararla karşılık vermenin bir türü gibi bir şeydir bu. Fakat o kendi vatandaşına zarar verdiği zaman ben kendi vatandaşına zarar veririm diye bir şey olmaz. Onun için, mütekabiliyet bir parça tatsız.

Son olarak bu 9. maddenin 5. fıkrasını okudum ben size. Bu maddenin ilk dört fıkrası ne ile ilgili biliyor musunuz? Yabancı vakıflarıyla ilgili. Yani getirmişler gayrimüslim vatandaşların vakıflarıyla ilgili olan düzeltme maddesini ilk dört fıkrası yabancı vakıflarıyla ilgili olan maddenin içine oturtmuşlar. Ben bunu kötü niyet diye yorumlamak istemiyorum; sadece bunu yazanların kanun tekniğini çok iyi bilmemeleri diye yorumlamak istiyorum.

Şimdi, bu yabancı addetme ne sonuç doğuruyor? Eski asistan arkadaşım Etyen'in tabiriyle bunlar bazı yetkililer tarafından gayrimüslim değil, gayrivatandaş sayılıyorlar. Bunu burada bırakıyorum.

İkinci olarak bu türden davranışların Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki prestijini çok yüceltecek davranışlar olmadığını söylemek istiyorum. Ne yazık ki Türkiye'nin iç dinamikleri kendi insanımıza insan muamelesi

yapmamıza en azından kısa vadede izin vermiyor. Bu durumda dış dinamik harekete geçiyor. Tabii ki biz 600 küsur yıllık bir imparatorun torunları olarak bu türden dış müdahaleleri çok hoş karşılamıyoruz. Bu sanırım herkesin hissiyatıdır ve son derece de haklıdır.

Yalnız unutmamak lazım ki bizim kendi insanımıza insan muamelesi yapmamamız durumunda başkalarının bizim kendi insanımıza insan muamelesi yapmamız için bizi sıkıştırmaları ve dolayısıyla ulusal onurumuzu beş paralık etmeleri olayı duracak gibi değildir.

Biz bunu bugün anlamış durumda değiliz ama bunu babalarımız Lozan'da ve hatta Sevr'de anlamışlardı. Çünkü genellikle bütün kitaplar Sevr Barış Antlaşması taslağına Osmanlı Hariciyesinin çok başeğici, zül kelimesini akla getirici bir cevap verdiğini söylerler ama katiyen doğru değildir. Son derece başı dik, onurlu hatta dikbaşı bir cevap vermiştir. Bu son çıkardığımız Türk Dış Politikası kitabında da uzun uzun bahsettik bundan. Peki bu konuyla ilgili olarak, yani bizim kendi insanımıza insan muamelesi yapmamızın uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin onur kazanmasına yol açacağına ilişkin olarak ne söylemiştir Osmanlı Hariciyesi? Kapitülasyonlar konusunda ikili bir cevap vermiştir. Demmiştir ki "İktisadi kapitülasyonları kabul edemeyiz. Bu bizim gelişmemize engeldir." Bunu söyleyen TBMM hükümeti temsilcisi değil, Osmanlı Temsilcisi; Sevr'de, tamamen işgal altında.

İkincisi, demmiştir ki "Yargısal kapitülasyonlar konusunda bir reform komisyonu kurulmasını kabul ediyoruz."

Ne demektir bu? Şu demektir: "Bizim bu çağdaş olmayan şeriat hukukumuz geçerli oldukça yargısal kapitülasyonlar da sürecektir ve de devamlı başarılacaktır. Bu bizim onurumuzu kırar. Bundan kurtulmanın tek çaresi bu hukuktan kurtulmaktır."

Demek ki Osmanlı kendi hukukunu adam etmenin Osmanlı devletinin dışarıdaki prestijini kurtaracağını anlamıştır. Arkasından TBMM hükümeti, yani Lozan'daki Türk heyeti de aynı şeyi anlamıştır.

Nitekim bu azınlık koruma meselelerinin konuşulduğu ikinci komisyonda Doktor Rıza Nur esas olarak 2 tane argüman ileri sürer Batılıların çok fazla sıkıştırmamaları için Türkiye'yi.

Birinci argüman burada bizi ilgilendirmez. (Misak-ı Milli'yle ilgilidir.)

İkinci argüman, -o günkü Türkçe'yle- medeni kanun yapacağız, yani biz de sizin gibi kapitalist ve çağdaş hukuku uygulayan bir ülke haline geleceğiz. Bizi sıkıştırmayın."

Çünkü birtakım cidden eksantrik yönleri olmakla birlikte mesleği açısından son derece bilgili ve rasyonel bir adam olan Rıza Nur çok rahatlıkla anlamıştır ki Türkiye kendi şeriat hukukunu devam ettirdiği sürece, -bugüne tercüme ederseniz- kendi çağdaş olmayan hukukunu devam ettirdiği sürece, uluslararası ilişkilerde yerini alamayacaktır ve devamlı başarısız olacaktır. Sevr'e cevap veren ve de Lozan'da bunları söyleyen atalarımızın izinden gitmemiz bizim için de iyi olacaktır.

Benim de söyleyeceklerim çok özet olarak bunlar.